

Imanol Oruemazaga Baseta

«Ahotsa altxa genuen, herrian eta gotzaindegian»

80 urte ditu Imanolek. Marik 81. Honek, emazteak, alzheimerra dauka. Imanoli ere izenak eta kontu asko ahazten ei zaizkio. “Eta guri... Eta gazteagoak gara” esan diogu. “Hainbeste egurre jasota nago bizitzan...” diosku. Hala eta guztiz ere, hori sasoia!

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

Imanol Oruemazaga. Ondarroan gaude, zu baina, Berrizen jaio zinen...

...Oruemazaga Baseta. Kontuz, ama ez da ahaztu behar...

(...)

Bai, Berrizkoa naiz. 1931n jaio nintzen, errepublika denboran. Pasadizo bat kontatuko dizut: Bilboko eta Gasteizko gotzaindegiek guk apaizgaiok Saturrarana hamabost egun pasatzera etorri behar genuela pentsatu zuten. Pipa pasa genuen. Ni ordea kezkatuta nengoen aita-ama baserrian ereite lanetan ari zirelako. Hurrengo urtean Casimiro Morcillo gotzainari idatzi nion: “Ni baserriko semea naiz, etxean beharrea daude eta nire beharra daukate”.

Zelan moldatzen zineten gotzainarekin?

Casimiro Morcillo gotzaina Begoña basilikan bizi zen. Gogo-jardunak egitera hara joaten ginen; *Misioneras Seculares* mojak ziren ardura-dunak. Gotzainarengana hurbiltzea zaila zen, aparteko pertsona zen. Gotzainaren idazkaria Martija Berrizkoa zen, Lejarreta txirrindulari famatuaren osaba. Behinola deitu zidan –lagunek “*vaya rosca que tienes*” esaten zidaten– zera esateko: “*Tú no eres Imanol, tú eres Manuel*”. “*Yo soy republicano y me llamo Imanol*” nik. Hark berriz: “*¿Qué me dices, qué me dices..?*” Eta nik... “*yo nací en tiempos de la república, Imanol era tan legal como Casimiro*”.

Ondarroara etorriko zinen geroago.

Gozaina Gasteizera etortzen zen. Ni organoa jotzen ikasten ari nintzen orduan, baina,

egia esan, aspertuta nengoen. Langile herri batera joan nahi nuela esan nion gotzainari: “*Te mandaré, te mandaré...*”. Dos Caminos auzora bidali ninduen, Basauri ondora. Han hamaika hilabetez egon nintzen, gotzaina aldatu zuten arte. Handik Ondarroara bidali ninduten.

“Apaiz ohia, abertzale, gogorra...” entzun dut zutaz.

Apaiz ohia ez, apaiza. *Sacerdos in eternum*. Niretzat hori betiko geratu da. Teologian esaten denez, ordenuaren sakramentuak “*imprimé carácter*”. Apaiza nintzen eta naiz, ezkontuta, adintsu samar ezkondu nintzen. Abertzale eta gogorra diozu...

(...)

Nire aita kontzejala izan zen Berrizen, Errepublikako azken urteetan; ez zen PNVkoa. Ekainaren 21ean jausi zen Bilbo, herrira tre-

Nortasun agiria

Berrizen (Bizkaia) jaio zen 1931n. Apaiza. Bere aita pilotaria izan zen, palista. Bilboko Euskalduna frontoian jokatu zuen, eta Madrilan ere bai. Ama Axpekoa zuen, baserritarra. Zamorako kartzelan izan zen frankismoan; Gogor mugimenduko kide izan zen. Zamorako apaiz taldearen bizipenak biltzen dituen liburua ateratzear dela, Koldo Arriola. *Ondo lotutako hilketa baten istorio beltza bezain sakona* (Ondarroako Historiazaleak) kaleratu berri du.

nez zetorrela atxilotu zuten. Uztailaren 10ean, San Kristobal egunean, eraman zuten epailearen aurrera, eta berarekin batera Bermeoko lagun gazte bat. Fiskalak 30 urte espetxe zigorra eskatu zuen lagunarentzat, eta aitarentzat heriotz zigorra. Faxistek Berrizko alkate zena, Felipe Urteaga, fusilatu zuten. Aitak “ni ere garbituko naute” pentsatu zuen. Berrizko markesari esker heriotza zigorra kendu zioten, txiripaz.

Ezkondua zara. Zure emazteak alzheimerra daukala esan zenedan, telefonoz hitzordua hartu genuenean. Zer erakutsi dizu egoera horrek?

Erreflexio bat baino gehiago eragin dit bere egoerak. Marik, emazteak, zaindu zuen nire ama hil arte. Ama nirekin bizi zen. Duela zazpi urte alzheimerren usaina hartu nion emazteari: “Mari, zuk zaindu duzu nire ama urte gogorretan eta orain zu zaintzea tokatzen zait niri” esan nion. Baserriko ohiturarekin lotzen dut betebeharrak. Txikia nintzela baserrian txerria hil eta odolkiak ematen zizkieten ondoko baserrikoei. Niri ere odolosteen txanda heldu zait. Pozik bizi naiz erreflexio hori eginda. Goizeko seietan jaikitzen gara eta Eguneko Egoitzara eramaten dute, Lekeitiora. Gauda, berriz, hemen egiten du, ezkerreko hormara begira. Esmatzean esaten diot: “Maria Goenaga Erostegei...”. Eta berak “...Izagirre Burgoa”.

Saturrararen aipatu duzu lehenago. Frankistek emakumeentzat prestatu zuten kartzela.

Bai, oso presente daukat. Berriz bizi ginen, parrokiaren ondoren, Felix Gallastegi zen abadea, amaren osaba, Axpekoa. Osaba parrokoaren laguntzailea Benantzi zen. *Euzkadi* egunkaria irakurtzea izan zen bere delitua. Saturrarango kartzelan sartu zuten.

“Don Pedro Arakama zen parrokoa, Zegamako semea. Tristeia da esatea baina hemengo jauntxo frankisten menpe zegoen. Mutis bat zegoen elizan”

Ondarroara etorri zinen apaiz azkenik. Nolako zen Ondarroa orduan?

Behartuta etorri nintzen, negarrez. Herri arrantzale zen oroz gainera. Gorakada izugarria ezagutu nuen lehenik, eta gero beherakada. Ondarroan alturako arrantzak garrantzia handia izan zuen, eta baxurakoak ere bai. 1967 urtean 56 baxurako txalupa itsasoratzen ziren.

Itsasora ateratzen zinen? Kapilau edo?

Ez. Arrantzale joan nintzen abade nintzela, behin bakarrik, *maria* bat egin nuen, antxoetan. Goizaldeko ordu batean etortzen ziren Galiziako eta Santanderreko txalupak, portu osoa betetzen zuten. Esperientzia zoragarria izan zen, ardorako arrantza daukat oraindino gomutan: arrantzaleek sareak bota eta denok batera altxatzean txalupen argiak pizten zituzten, Paris agertu zen itsasoan. Parisko gaua izan zen niretzat. Itzela.

Herriko elizan nola zeuden gauzak orduan?

Parrokian Don Pedro Arakama zegoen parroko, Zegamako semea. Tristeia da esatea, baina hemengo jauntxo frankisten menpe zegoen. *Mutis* bat zegoen Elizan. Probintzian bazegoen mugimendu zerbait Elizaren inguruan, baina herriko gazteentzat ez zegoen ezer. Egun batean gazteek entzerrona egin zuten elizan, goizeko ordu bietan kanpakiak jo zituzten, eta atxilotuak izan ziren. Handik aurrera jende askok parrokiara joateari utzi zion. Ni Kamiñazpi auzoan nengoan, arrantzale auzotxoan, orain etxetik beteta dago. Nire borondatearen kontra etorri nintzen Ondarroara, organista. Hamar urteren ondoren Don Pedrori proposatu nion Kamiñazpira joatea. Barrakoi bat muntatu genuen eta apaiz moduan nituen asmoak hasi nintzen betetzen, apaiz-langile modura, berba batez.

lagunekin euskaraz

interneten ere bai

gure artean euskaraz

mobiletik euskaraz

Noranahi zoazela. Nonahi zaudela. Zure jendearekin. Zure iritzia adierazi nahi duzunean, zeure erara. Euskara zure bizimoduaren osagaia da. Berezkoa duzu. Zu eta zure lagunen artean, zure giroan, **gozatu euskaraz**.

BFA DFB
Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia

Goizean langileen beharrak egiten nituen, eta arratsaldean apaiz lanak. Izugarrizko errepre-sioa etorri zen orduan, atxiloketak eta isunak ezagutu nituen.

Telesforo Monzonen *Itziarren semea* kantuak famatu zuen Ondarroa. Semea Andoni Arrizabalaga izaki.

Pertsona oso interesgarria aipatu duzu. 1967an Andoni eta biok elkarrekin pasa genuen astebete Perdido mendian; Gorlizko aterbearen ondoan, kanpinean. Meza eman genuen hantxe. Andoni akolito izan nuen, orduko argazki bat gordetzen dut. 1968an atxilotu zuten. Frantziako 1968aren maiatza munduan entzutetsua izan zen, eta Euskal Herrian geure maiatza izan genuen. Errepre-sioa ikaragarria izan zen, izugarria. Politikan, zentzu zabalean, aldaketa eman zen. Berbarako, Ondarroako herria kalera atera zen Madrilgo jauntxoek bertako portua kendu nahi zutelako. Ibaiaren norabidea aldatu eta herriaren kalterako hirigintza proiektu txarra onartu zuten, obrak ere esleituak zeuden. Herria jaiki zen baina. Kamiñazpitik jaitsi zen manifestazioan eta obra geldiarazi zuen. Herriko manifa itzela izan zen. Handik aurrera gauza izugarriak gertatu ziren, horietako bat, Andoniren atxiloketa.

“Nik hiru urte segidan ezagutu nuen Zamorako kartzela, 1968, 1969 eta 1970. urteetan” idatzi duzu laster kaleratuko den liburuan.

Lehen aldiz, 1968an urriko 12aren ostean eraman ninduten preso. Guardia Zibilak *Pilarica* eguna ospatu zuen. Espainiako banderek Birjina tapatzen zuten elizan. Ni Kamiñazpin nengoen, baina herriko seme baten ehorzketa

Ondarroa (1)

“Hainbat jende ez dugu zergarik ordaintzen. Intsumitu gara. Herri bizia da Ondarroa, hori da nire poza. Nik ez dut kontsignaren beharrik. Nik nire ekarpena egin dut herri hau bere buruaren jabe izan dadin. Herria eta pertsonak beren buruaren jabe izatea nahi dut, pertsona aske herri librean”.

zegoen parrokian. Don Pedrori esan nion: “Herritarren meza bat eta eliza Espainiako banderaz beteta! Ezin leike... Banderak tapatu edo zer edo zer egin behar da”. Hark ezetz, ezin zela ezer egin. Sakristian sartu nintzen eta sakristauari “tapatu mesedez bandera horiek” esan nion. Bada esan nion eta hark tapatu ere. Hurrengo egunean kartzelara eraman ninduten. 1969an, berriz, Derioko Gotzaindegian entzerrona egin genuen eta barrura. 1970ean salbuespen egoera jarri zuten Gipuzkoan eta Bizkaian. Bizkaian bi herri hartu zituzten “eredu txar”tzat: Barakaldo herri langilea eta Ondarroa abertzalea. Orduan ere, sarekadan harrapatu ninduten.

Zergatik eraman zintuzten baina?

Indautxuko polizia sekretuaren burua etorri zen herrira: Criado. Erregistro itzelak egiten zituen poliziak. Motiboa? Nire etxea erregistratu eta Jose Antonio Retolaza [Retolaza familia jeltzalekoa] abadeak ateratzen zuen *Kili-kili* aldizkaria aurkitu zuten. Aldizkaria umeentzat zen, nik banatzen nuen Ondarroan. Umeek Iparraldera ibilalдитxo egingo zutela idatzia zegoen zenbaki hartan, zerbaiten saria zen nonbait. Euskal Herriko mapa zekarren eta hara, espetxeratu egin ninduten. Akusazioa: “*Tener una veintena de ejemplares de*

Kili-Kili, que exhibe un mapa de mercado matiz sectorio separatista”.

Zamoran egon zineten apaizen liburuak honela dio sarreran: “Zuzengabetasunaren aurrez aurka urten barik, borrokan egin barik gelditzea, ezta ez gizakor eta ez kristau”.

Hori izan da gure bizitzako borrokaren *leit-motiva*. Guk horixe egin genuen garai hartan, ahotsa altxa genuen, bai Gotzaindegian bai herrian ere. Besterik ez. Orduan sortu zen apaizen Gogor mugimendua.

Zamorako apaiz taldekoek ondo pasatzen zenuten antza. Giro ona zen zuen artean.

Bai, hamaika pasadizo ditugu kontatzeko. Behin, abuztua zen, Xabier Amurizak ezkontza batera atera behar izan zuen. Patioan geunden besteok, atorrak jantzita, eta bera aldiz abitu eta clermanaz irten zen. Ze barreak egin genituen haren kontura... Zamoran gure kapitaina genuen: Nikola Telleria. Gauez desfilitzen genuen: “Eusko gudariak gara...” abesten genuen eta amaitzean Gora Euskadi Askatuta! oihukatu. Hura espektakulua. Zaindariai ateratzen ziren garitetatik *“eso no, eso no se puede hacer”* oihuka.

Koldo Arriola. Ondo lotutako hilketa baten istorio beltza bezain sakona liburua kaleratu berri duzu.

Nire bizitzako arantza bat atera dut. Nik mutikoa ez nuen hainbeste ezagutu, gurasoak bai, frankistak ziren. Kamiñazpin bizi nintzela, Arriola familiak han zuen taberna. Guardia zibilak tabernan egoten ziren sarritan. Amak esan zuen: “Nire semea bi bider hil dute, bi bider”. Kolpe gogorra izan zen. Semea hiltzeaz gain, haren kontra atera zen justizia: *“Se abalanzó sobre un guardia civil”*. Hura justizia! Semeak guardia zibilei eraso egin ziela entzun behar izan zuen amak. Semea ez zen politikan sartzen...

AZKEN HITZA

Kakao mentala!

“Atxilotu eta Indautxura eraman gintuzten sei abadeok, polizia-
ren jefaturara. Basauriko espetxean egon ginen gero, bakoitza
zelda batean, irten barik: *‘periodo sanitarioa’*; itxuraz *pestea*
eramaten genuen kanpotik. Basaurin ginela, goizeko bostetan
altxa gintuzten. Madriletik kotxe izugarriak ekarri zituzten,
kotxazoak. Hiru kotxe eta bakoitzean abade bi: *‘Por el decoro
debido al estado sacerdotal’* esan ziguten. Txoferra eta polizia
aurrean, eta beste polizia bat atzean. Barazarreko bidean beste
kotxe batzuk ikusi genituen gure ondoan, pistolak eta metraile-
tak nonahi: *‘Zer pasatzen da?’*. Pentsatzen zuten nonbait, ETAKo
komando bat gu askatzera irtengo zela. *Ze kakao mentala!*”

Ondarroa (2)

“Ondar ahoa. Gu
hizketan ari garen
inguruko kale hauek
denak ziren
hondarra, ibaiaren
ondokoak. Garai
batean txalupak
porturatzen
zirenean, arrainez
gainezka,
arrantzaleek salto
egin behar zuten
Kofradiara
ailegatzeko
[Kofradia ondoan ari
gara berbetan].
Batzuetan ezin
zuten hurbildu
hondar pila
zegoelako.
Arrantzaleen
esaera... Nola zen?
Ahantzi dut esaldia,
baina zera adierazi
nahi zuten: ‘Ardorik
ezin edan, urik ez
dagoelako’.
Kofradiara ezin iritsi
geratzen ziren,
txalupan”.

“Buruhausterik handiena Koldo pertsona beza-
la despolitizatzea izan da, eta zen modukoxea
agertzea” idatzi duzu.

Bai. Maiatzaren 1ean manifestazio handia
pasa zen koartelaren aurrean. Guardia zibilak
amorratuta zeuden. Sarekadak izan ziren.
Koldo herriko seme arrunta zen. Liburuko
lekukotasunek horrela agertzen dute. Mendi-
ra irteten zen, mugimendu polita zen men-
dian, baina bera ez zen politikan sartzen.

Nola ikusten duzu gaur egun Ondarroa?

Nik hiru belaunaldi ezagutu ditut. Iritsi nin-
tzenean galego asko ailegatu zen. Gero, Gali-
zian arrantza indartu zen eta asko itzuli ziren,
beste batzuk hemen ezkondu eta bertan
geratu ziren. Bigarren aldean andaluziar eta
Extremadurako asko etorri ziren, arrantzara
ere hauek. Azken oldea berriz afrikarrak izan
dira. Egun, Ondarroako flota, arrastekoa,
bizirik dago beltzak itsasora irten direlako.
Galegoen integrazioa ona izan da, extrema-
durar eta andaluziarrenak ez hainbeste. Bel-
tzek famatu dute Ondarroa. Erraztasun itze-
la dute hizkuntzak ikasteko, euskara ere ikasi
dute. Euren artean nahastuta datoz, tribu
ezberdinetakoak dira, eta hizkuntza ezberdi-
nak erabiltzen dituzte. Gurea ere halaxe da.
Nik bi ikasle izan nituen, Angolara joan ziren
misioetara. Bat erdalduna, Gordexuelako
Raul eta bestea euskalduna, Arratiako Periko.
Arratiarrak hango hizkuntza ikasi zuen, Rau-
lek ez.

Ondarroara behartuta etorri ei zinen. 80 urte
dituzu...

24 urterekin etorri nintzen, negarrez, eta
ondarroar egin naiz. Berriztarra naizela esa-
ten dut, baina herritarrek ezetz, ni ondarroa-
rra naizela diote. Beraz, badut poz itzela.
Ondarroa herri bizi-bizia da, nire herria da
hau ere. ■